

СЕКСУАЛЬНЕ НАСИЛЬСТВО

ЩО ТАКЕ СЕКСУАЛЬНЕ НАСИЛЬСТВО?

Сексуальне насильство є однією з форм гендерно зумовленого насильства (ГЗН).

Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульська конвенція) визначає сексуальне насильство як такі форми умисної поведінки:

- здійснення, без згоди, вагінального, анального або орального проникнення сексуального характеру в тіло іншої особи з використанням будь-якої частини тіла або предмета;
- здійснення, без згоди, інших актів сексуального характеру з особою;
- примушування іншої особи до здійснення, без згоди, актів сексуального характеру з третьою особою.

В українському законодавстві наявні декілька визначень поняття "**сексуальне насильство**".

Закон України "**Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків**" визначає сексуальну шкоду чи страждання як один із наслідків вчинення насильства за ознакою статі (ГЗН). Таке визначення є ширшим, тобто під нього може підпадати будь-яке діяння, що завдає сексуальної шкоди чи страждання.

У свою чергу, у Законі України "Про запобігання та протидію домашньому насильству" надано визначення сексуального насильства саме як однієї з форм домашнього насильства, яке є вужчим поняттям, оскільки домашнє насильство має свої особливості в контексті суб'єкта кривдника та суб'єкта жертви (детальніше про домашнє насильство, поняття, форми та відповідальність розглянуто у briefing note № 5 "Domestic Violence: Understanding the Nuances").

Відповідно, за сексуальне насильство як форму насильства за ознакою статі та форму домашнього насильства українським законодавством передбачено адміністративну та кримінальну відповідальність.

У **статті 153 Кримінального кодексу України** (ККУ) наведено визначення **сексуального насильства** як **вчинення будь-яких насильницьких дій сексуального характеру, не пов'язаних із проникненням в тіло іншої особи, без її добровільної згоди**. Тобто, це визначення є вужчим за змістом, ніж те, що наведене у Стамбульській конвенції, та по суті відображає одну з форм умисної поведінки, які ця конвенція визначає як сексуальне насильство.

Під поняття сексуального насильства у широкому значенні, наведеному у Стамбульській конвенції, також **підпадають** такі діяння як **зґвалтування** (стаття 152 КК України) та **примушування до вступу в статевий зв'язок** (стаття 154 КК України).

Необхідною умовою для настання кримінальної відповідальності за сексуальне насильство є відсутність добровільної згоди потерпілої особи. Згода вважається добровільною, якщо вона є результатом вільного волевиявлення особи, з урахуванням супутніх обставин. При цьому, не може вважатися добровільною згода, надана в умовах перебування потерпілої особи у матеріальній чи іншій залежності від кривдника.

Згідно з українським законодавством **особа вважається такою, яка може дати свідому та добровільну згоду на сексуальну взаємодію з іншою особою, з 16 років**, тому законодавцем виокремлено кримінальну відповідальність за сексуальне насильство щодо дітей, а саме:

- сексуальні зносини повнолітньої особи з особою, яка не досягла 16 років, навіть за наявності її згоди (стаття 155 КК України)
- сексуальні зносини з особою, яка не досягла 14 років, вважаються зґвалтуванням (частина четверта статті 152 КК України)
- сексуальне насильство щодо особи, яка не досягла 14 років, незалежно від її добровільної згоди (частина четверта статті 153 КК України)
- вчинення розпусних дій щодо особи, яка не досягла 16-річного віку (стаття 156 КК України)
- домагання дитини для сексуальних цілей, під яким розуміється пропозиція зустрічі, зроблена повнолітньою особою, яка не досягла 16-річного віку, з метою вчинення стосовно неї будь-яких дій сексуального характеру або розпусних дій, у разі якщо після такої пропозиції було вчинено хоча б одну дію, спрямовану на те, щоб така зустріч відбулася (стаття 156-1 КК України)

Також варто відзначити, що сьогодні в Україні є актуальним **питання визнання і боротьби з сексуальним насильством, пов'язаним з конфліктом**, якому присвячено бриф № 17 "Сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом".

ЩО ТАКЕ СЕКСУАЛЬНА ЕКСПЛУАТАЦІЯ?

Сексуальна експлуатація є формою ГЗН, однак від загального поняття ГЗН її відрізняє те, що сексуальна експлуатація має місце у відносинах, де одна зі сторін має певну владу (привілеї, доступ до благ чи послуг), а інша – потребує допомоги (наприклад, це відносини між роботодавцем і працівником, лікарем і пацієнтом, викладачем і студентом тощо). Тобто, потерпіла особа має залежність від відносин експлуатаційного характеру для забезпечення своїх основних потреб.

ООН[1] визначає сексуальну експлуатацію як будь-яке зловживання чи спроба зловживання вразливим становищем, владою або довірою в сексуальних цілях, включаючи, але не обмежуючись, отримання грошової, соціальної або політичної вигоди від сексуальної експлуатації іншої особи.

[1] Протокол ООН про надання допомоги жертвам сексуальної експлуатації та наруги від 12 грудня 2019 року

Головні ознаки сексуальної експлуатації:

- одна зі сторін має певну владу (привілеї, доступ до благ чи послуг), а інша – потребує допомоги, тобто у жертви існує залежність від відносин експлуатаційного характеру для забезпечення основних потреб;
- обмін сексуальних послуг на отримання вигоди (матеріальна, фінансова, політична);
- відмова чи погроза відмови у допомозі в обмін на сексуальні послуги.

Стосунки із секс-працівниками (-цями) вважаються сексуальною експлуатацією, навіть якщо у певній країні це законно.

У міжнародно-правовому регулюванні розрізняють **"сексуальну експлуатацію"** та **"сексуальну наругу"**. Під сексуальною наругою розуміється фізична дія або загроза фізичною дією проти статевої недоторканності або із застосуванням сили, або в нерівних умовах, або з примусом. Відповідно, **якщо владна сторона надає певну допомогу в обмін на сексуальні послуги, то така поведінка розглядається як сексуальна експлуатація, а якщо обміну немає, тобто вразлива сторона піддається факту або спробі вчинення небажаних дій сексуального характеру і, при цьому, не отримує певного зиску (благ чи послуг), тоді це вважається сексуальною наругою**.

В українському законодавстві відсутнє визначення поняття "сексуальна експлуатація", однак передбачено кримінальну відповідальність за такі діяння, які мають ознаки сексуальної експлуатації:

- ➔ торгівля людьми з метою сексуальної експлуатації (ст. 149 ККУ);
- ➔ примушування до вступу в статевий зв'язок (ст. 154 ККУ);
- ➔ виготовлення, розповсюдження предметів порнографічного характеру, у т.ч. дитячої порнографії, примушування до участі в їх створенні (ст. ст. 301, 3011 ККУ);
- ➔ проведення видовищного заходу сексуального характеру за участю неповнолітньої особи (ст. 3012 ККУ);
- ➔ створення або утримання місць розпусти і звідництво (ст. 302 ККУ);
- ➔ сутенерство або втягнення особи в заняття проституцією (ст. 303 ККУ).

Ця довідка розроблена Данською радою у справах біженців (DRC) завдяки фінансуванню від Європейського Союзу, а також щирій підтримці американського народу, наданій через Бюро з питань гуманітарної допомоги Агентства США з міжнародного розвитку (USAID).

Деякі терміни, що використовуються у цьому документі, взяті із законопроектів або чинного законодавства. Відповідальність за зміст довідки несуть виключно автори. Погляди, висловлені в цьому документі, жодним чином не повинні сприйматися як відображення офіційної позиції Європейського Союзу, USAID, уряду США чи DRC. Ні Європейська комісія, ні уряд США не несуть відповідальності за будь-яке використання інформації, що міститься в довідці.